

УДК 159.95

*Шевцова К. С., студентка соціально-психологічного факультету НУЦЗУ;
Селюкова Т.В., ст.викладач кафедри психології діяльності в особливих
умовах НУЦЗУ*

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ ДОСЯГНЕННЯ ТА СТУПЕННЯ ГОТОВНОСТІ ДО РИЗИКУ У КУРСАНТІВ ТА СТУДЕНТІВ НУЦЗУ З РІЗНОЮ СПРЯМОВАНІСТЮ ЛОКУСУ КОНТРОЛЮ

У зв'язку зі складним становищем у світі та загальносвітовою тенденцією до прискорення ритму життя можна говорити про особливу значущість такої особистісної характеристики людини, як локус контролю (ЛК), який є психологічним фактором, що характеризує певний тип особистості і виражається в схильності індивіда приписувати відповідальність за події в його житті і результати своєї діяльності або власним здібностям і зусиллям, або впливу зовнішніх сил [5; 8; 9].

Практично будь-яка діяльність може легко перетворитися в діяльність, пов'язану з досягненнями, варто її суб'єкту в структурі спонукання актуалізувати мотиви прагнення до успіху і уникнення невдачі. Успіх і невдача є такими психологічними факторами нашого життя, які необхідно ретельно вивчати; знання про психологію успіху і невдачі вкрай необхідні лікарям, педагогам і особливо практичним психологам [6].

Мотивація досягнення – поведінка, орієнтована на досягнення, передбачає наявність у кожної людини мотивів досягнення успіху і уникнення невдачі. Іншими словами, все люди мають здатність цікавитися досягненням успіху і тривожитися з приводу невдачі. Однак кожна окрема людина має домінуючу тенденцію керуватися або мотивом досягнення, або мотивом уникнення невдачі. В принципі мотив досягнення пов'язаний з продуктивним виконанням діяльності, а мотив уникнення невдачі – з тривогою і захисною поведінкою [2; 3; 7; 10].

Одним із показників прорахування ситуацій та мотивів на досягнення цілей являється ризик. Ризик – це можлива, усвідомлена людиною небезпека. Іноді під ризиком розуміється діяльність, яка здійснюється сподіваючись на вдалий результат або просто характеристики діяльності в певній ситуації [1; 4].

Метою роботи є дослідження особливостей мотивації досягнення та ступня готовності до ризику у осіб з різним рівнем локусу контролю (ЛК).

Дослідження проводилось на базі НУЦЗУ в якому брали участь курсанти та студенти 2-3 курсів в загальній кількості 80 осіб.

За визначенням вчених локус контролю – це якість, що характеризує схильність людини приписувати відповідальність за результати своєї діяльності зовнішнім силам (екстернальний, зовнішній локус контролю) або власним здібностям та зусиллям (інтернальний, внутрішній локус контролю).

За допомогою методики Дж. Роттера вибірка була розподілена на дві дослідницькі групи: група № 1 – респонденти з інтернальним типом ЛК та група № 2 – респонденти з екстернальним типом ЛК.

Подальше дослідження було спрямовано на визначення особливостей мотивації досягнення у осіб з різною спрямованістю локусу контролю. Відомо, що мотив досягнення складається з двох споріднених мотивів, функціонально пов'язаними з діяльністю: мотиву досягнення успіху та мотиву уникнення невдач. Мотив до успіху відбиває потребу особи усіма доступними засобами досягти бажаного результату. Особи, які орієнтовані на успіх ставлять перед собою більш широку мету, докладають більше зусиль, обирають завдання, що вимагають більшого часу виконання, готові чекати результату довше, ніж орієнтовані на уникнення.

Завдяки методики визначення мотивації до успіху Т. Елерса рівні мотивації до успіху в досліджуваних групах розподілися таким чином: у більшості інтерналів переважає високий рівень мотивації до успіху, це свідчить про те, що такі особи почувають свою власну відповідальність за всі події й за те, як складається їхнє життя в цілому. Дана категорія осіб вважають, що самі домоглися всього того гарного, що було і є в їхньому житті. Вони, як правило багато працюють для досягнення успіху. У екстерналів переважає низький рівень мотивації до успіху, це свідчить про те, що особи з таким показником мають більше негативних психічних станів, а саме: тривожності, що несе в собі здатність впадати в стан підвищеної схвильованості в тих випадках життя, які на думку даної людини, несуть в собі психологічну загрозу для нього; агресивності, що проявляється у ворожому стані по відношенню до людей, предметів навколишнього середовища, намаганні нанести їм шкоду, знищити.

В основі мотивації на уникнення невдач лежить ідея уникнення та ідея негативних очікувань. Починаючи справу, людина вже заздалегідь прораховує можливу невдачу, більше думає про шляхи уникнення цієї гіпотетичної невдачі. Людина з домінуючою мотивацією уникнення невдач з самого початку мотивує себе на провал. Найчастіше поспішно та невинувато пояснює свої невдачі тим, що в неї немає необхідних здібностей, її не залишає відчуття підконтрольності ситуації, формується стан когнітивної безпорадності.

За допомогою методики дослідження мотивації на уникнення невдач Т. Елерса ми отримали наступні результати: у більшості екстерналів переважає високий рівень мотивації уникнення невдач, це свідчить про те, що суб'єкти з мотивацією уникнення невдач не рідко характеризуються неадекватністю професійного самовизначення, вважаючи за краще для себе або занадто легкі, або занадто складні види професій. Екстернали з високим рівнем мотивації на уникнення невдач частіше пасивні, песимістичні, відчувають, що від них нічого не залежить, все залежить від обставин, а вони – пішки в цьому житті.

Ризик – поєднання ймовірності та наслідків настання несприятливих подій. Під ризиком розуміється можлива небезпека втрат, що впливає з специфіки тих чи інших явищ природи і видів діяльності людського суспільства. На основі дослідження ступення готовності до ризику А.Шуберта ми отримали наступні данні: середній рівень готовності до ризику в групі №1 (респонденти з інтернальним типом ЛК) визначається у 43% досліджуваних; 0%, які мають обережний рівень готовності до ризику; і 57% респондентів, які спроможні на ризик. В групі №2 (респонденти з екстернальним типом ЛК) середній рівень готовності до ризику визначається у 28% досліджуваних; 63% досліджуваних,

Сучасний стан розвитку екстремальної та кризової психології

які мають обережний рівень ризику; і особи, які спроможні на ризик складають 9% респондентів. Можна стверджувати, що в групі №1 з інтернальним типом ЛК переважає рівень спроможності до ризику, а в групі № 2 з екстернальним типом ЛК переважає рівень обережності в ситуаціях ризику.

Стимулом, що спонукає людину до діяльності, навчання та роботи можуть в рівній мірі стати бажання досягти успіху, або уникнення невдач. Надія на успіх висловлює впевненість у досягненні поставленої мети, а уникнення невдачі пов'язана з тривогою не зуміти її досягти, не виправдати очікувань. Перевага тієї чи іншої мотиваційної тенденції завжди супроводжується труднощами вибору мети. Особи, мотивовані на успіх, вважають за краще середні по труднощі або злегка завищені цілі, які лише незначно перевершують вже досягнутий результат. Мотивовані на невдачу схильні до екстремальних виборів: одні з них нереалістично занижують, а інші – нереалістично завищують мети, які ставлять перед собою.

Висновки. У осіб з різною спрямованістю локусу контролю визначається різний рівень мотивації досягнення: у осіб з інтернальним типом локусу контролю визначається високий рівень мотивації до успіху, а у досліджуваних з екстернальним типом локусу контролю високий рівень уникнення невдач. Особи з інтернальним типом локусу контролю спроможні на ризик, тобто в них переважає високий рівень спроможності на ризик, а особи з екстернальним рівнем локусу контролю, навпаки, обережні в ситуаціях ризику, тобто вони мають низький рівень спроможності на ризик. Люди з інтернальним локусу контролю та спроможністю на ризик характеризуються відповідальністю і схильністю до лідерства, а також: організованістю, серйозністю, цілеспрямованістю, надійністю, консерватизмом, перфекціонізмом, критичністю, акуратністю, точністю. Люди з екстернальним типом локусу контролю обережні до ризику, це вказує на те, що вони шукають розуміння, допомогу та підтримку у інших людей. Обережність в ситуаціях ризику спонукає їх пристосовуватися, бути товариськими, посередниками, вміти налагоджувати контакти, вони менш вимогливі до життя і рідше розчаровуються в ньому.

Таким чином, ми дослідили особливості мотивації досягнення та рівня спроможності до ризику у курсантів та студентів НУЦЗУ з інтернальним та екстернальним типом локусу контролю. Професійна діяльність працівників ДСНСУ сприяє розвитку такого типу особистості, у якого переважають суто чоловічі якості, пов'язані з розвитком активності, мотивації досягнення, вибором ситуацій, в яких можна реалізувати фізичну і соціальну активність, відсутній страх в ситуаціях ризику. Для них характерна активність позиції, високий рівень життєлюбства, впевненість в собі, позитивна самооцінка, висока мотивація досягнення, висока пошукова мотивація, впевненість і швидкість у прийнятті рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Альгин А. П. Риск и его роль в общественной жизни. М.: Мысль, 1989. 188 с.
2. Занюк С. С. Психологія мотивації. Навч. посіб. К.:Либідь, 2002. 304 с.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы. СПб: Питер, 2000. 512 с.

Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції

4. Корнилова Т. В. Диагностика мотивации и готовности к риску. М.: Институт психологии РАН, 1997. 232 с.
5. Калинина А. О. Факторы, которые влияют на формирование субъективного контроля. М.: ВЛАДОС, 2004. 12 с.
6. Кондратьева М. В. Развитие мотивации достижения у студентов вузов: учеб.-метод. пособ. Ставрополь: СевКав ГТУ, 2005. 279 с.
7. Макклелланд Д. Мотивация человека. СПб.: Питер, 2007. 672 с.
8. Панталеон С. Р., Столин В. В. Методы измерения локуса контроля. Общая психология. М.: МГУ, 1987. 285 с.
9. Селюкова Т. В., Коркач В. В. Особливості переважаючих стратегій копінг-поведінки у осіб з різною спрямованістю локусу контролю. Матеріали наук.-практ. конференції «Інноваційні методи діагностики і лікування психічних і соматичних розладів психогенного походження». Харків, 2014. С. 66-67.
10. Хекхаузен Х. Психология мотивации достижения. СПб.: Речь, 2001. 240 с.

УДК 796.07+612.821:159.9

Шеринёва Н.В., старший инспектор-психолог Центра кризисной психологической помощи МЧС Республики Беларусь, старший лейтенант внутренней службы

ВЛИЯНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКИХ ВОЗДЕЙСТВИЙ НА ПРОФЕССИОНАЛЬНУЮ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СПАСАТЕЛЯ

Профессиональная деятельность спасателей, в отличие от других профессий, связана не только с повышенными психофизиологическими нагрузками, но также может протекать в экстремальных условиях стихийных бедствий и катастроф. Напряженные (экстремальные) ситуации усложняют условия деятельности и их ближайшие последствия нередко проявляются в виде производственно обусловленных негативных психических состояний.

Таким образом, особую остроту приобретает поиск ресурсных возможностей спасателей, участвующих в ликвидации последствий чрезвычайной ситуации. Далеко не каждый способен хладнокровно, расчетливо и грамотно действовать там, где сама обстановка напряжена до предела и одной искры вполне достаточно для смертельного взрыва.

Актуальность проблемы в том, что исключительно большую роль в профессиональной деятельности спасателей должна играть психологическая подготовка, которая должна способствовать развитию психики спасателя, что в свою очередь сформирует у данных специалистов профессиональные и психологические качества, связанные с умением управлять своим психическим состоянием, снимать стресс, как на боевом дежурстве, так и в боевых условиях.

В связи с этим возникает потребность выявить влияние психологических воздействия на успешность профессиональной деятельности спасателя.

По данным отечественных и зарубежных исследований, профессиональная деятельность сотрудника спасательных частей в зоне экстремальной си-